

تأثیر تقوای والدین بر تربیت دینی فرزندان با تأکید بر سیره علوی

طیبه حیاتی^۱

*فاطمه هاشمی تبار^۲

چکیده

این مقاله به بررسی جامع تأثیر تقوای والدین بر تربیت دینی فرزندان می‌پردازد. تقوا، که به معنای خویشتن‌داری و پرهیز از گناه است، به عنوان یک عامل بنیادی در انتقال ارزش‌های دینی به نسل آینده معرفی شده است. این پژوهش با استفاده از روش تحلیل مضمون و با رویکردی تفسیری-تطبیقی انجام شده است. این مقاله نشان می‌دهد که والدین با رفتار خود، در سه عرصه کلیدی بینش، انگیزش و عملکرد فرزندان تأثیر می‌گذارند. در بخش بینش، رفتار والدین، جهان‌بینی توحیدی و هویت ایمانی را در ذهن و قلب کودک شکل می‌دهد و او را از انحرافات فکری مصون می‌دارد. در بخش انگیزش، محبت، عدالت و ایجاد فضای معنوی در خانه، علاقه و میل درونی فرزندان به دین را تقویت می‌کند. در نهایت، در بخش عملکرد، والدین با عمل خود، عبادات و اخلاق اجتماعی را به صورت عملی به فرزندان می‌آموزند. در نتیجه، تقوای والدین، بنیادی‌ترین ستون در نظام تربیت دینی خانواده است و آینده جامعه دینی به آن وابسته است.

واژگان کلیدی: تقوا، تربیت دینی، والدین، نهج البلاغه، امیرالمومنین علیه السلام.

^۱. دکترای علوم قرآن و حدیث، استادیار گروه قرآن و حدیث دانشکده الهیات و معارف اسلامی هدی، قم؛ پژوهشگر و استاد سطوح عالی حوزه علمیه خواران قم. t.hayati.313@gmail.com

^۲. نویسنده مسوول: دانش‌پژوه سطح ۳ رشته علوم معارف حدیث، مدرسه علمیه تخصصی کریمه اهل بیت سلام‌الله‌علیها، حوزه علمیه خواران استان قم.

ادبیات پژوهش

خانواده، نخستین نهاد اجتماعی و تربیتی در زندگی انسان است. کودک از همان سالهای آغازین حیات در دامن خانواده با مفاهیم اساسی زندگی، باورها، ارزشها و هنجارها آشنا می‌شود و نخستین گام‌ها در جهت شخصیت‌یابی و هویت‌یابی خود را برمی‌دارد. از این‌رو، خانواده نقش بنیادین در شکل‌گیری آینده فرد دارد و این نقش به‌ویژه در حوزه‌ی تربیت دینی، پررنگ‌تر و عمیق‌تر است. دین‌باوری و پایبندی به اصول اخلاقی نه از طریق آموزش‌های رسمی، بلکه در بستر زندگی خانوادگی و در اثر مشاهده، تقلید و درونی‌سازی رفتار والدین شکل می‌گیرد.

در این میان، تقوای والدین یکی از مهم‌ترین عوامل اثرگذار در فرآیند تربیت دینی فرزندان است. تقوا به معنای خویش‌داری و پرهیز از گناه و حرکت در مسیر بندگی خداوند است. والدینی که خود در عمل، پایبند به اصول دینی و اخلاقی هستند، نه تنها با زبان، بلکه با سبک زندگی خویش پیام دین را منتقل می‌کنند. آنچه کودک بیش از هر چیز به آن دل می‌بندد، رفتار و منش والدین است، نه صرفاً توصیه‌های کلامی.

در این فرآیند، بینش دینی که از تقوای عملی والدین و سبک زندگی آنان نشأت می‌گیرد، نخستین سنگ بنای تربیت را می‌گذارد. زمانی که کودک، باورها و ارزش‌های دینی را نه در قالب آموزش شفاهی، بلکه در مشاهده و رفتار روزمره والدین خود می‌بیند، این بینش به تدریج در جان او نفوذ می‌کند. این نفوذ، موجب ایجاد انگیزش درونی و علاقه‌ای قلبی نسبت به ارزش‌های دینی می‌شود؛ انگیزشی که ریشه در محبت و الگوبرداری از پدر و مادر دارد. در نهایت، این انگیزه درونی و اصیل، در عملکرد و رفتارهای عینی کودک تجلی می‌یابد و او را به انجام اعمال دینی و پایبندی اخلاقی، نه از روی اجبار، بلکه از سر اشتیاق وادار می‌سازد. بنابراین، تقوای والدین از مسیر "بینش‌آفرینی غیرمستقیم" به "انگیزش عاطفی" و سپس به "عملکرد پایدار" در فرزند منجر می‌گردد.

قرآن کریم بارها بر مسئولیت والدین در هدایت خانواده تأکید کرده است. خداوند در آیه ۶ سوره تحریم می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا» این آیه آشکارا مسئولیت والدین را در حفظ و تربیت دینی خانواده بیان می‌کند. همچنین در سوره لقمان، داستان اندرزهای لقمان به فرزندش نمونه‌ای از تربیت دینی والدین است که بر محور ایمان، پرستش خداوند یگانه و رعایت ارزش‌های اخلاقی شکل می‌گیرد.

این مقاله با توجه به اهمیت موضوع، بررسی نقش تقوای والدین در سه عرصه‌ی بینش، انگیزش و عملکرد می‌تواند ابعاد عمیق این اثرگذاری را روشن کند.

پیشینه تحقیق

پژوهش‌های مرتبط با نقش والدین در تربیت دینی وجود دارد از جمله:

- تأثیر سبک‌های فرزندپروری والدین بر هوش معنوی نوجوانان. این مقاله نشان می‌دهد که سبک فرزندپروری مقتدرانه با افزایش هوش معنوی در نوجوانان رابطه معناداری دارد. یافته‌های این پژوهش به صورت غیرمستقیم، تأیید می‌کند که رفتار و رویکرد والدین، مستقیماً بر ابعاد درونی و شناختی فرزندان تأثیر می‌گذارد.

- نقش والدین در ایجاد انگیزش به نماز در فرزندان؛ این پژوهش تمرکز خود را بر این گذاشته که چگونه الگوی عملی والدین و تشویق‌های مثبت آن‌ها، انگیزه و علاقه درونی فرزندان به انجام فرایض دینی را افزایش می‌دهد.

- مفهوم تقوا در قرآن و روایات و ابعاد آن این مقاله به ارائه یک تعریف جامع از تقوا می‌پردازد و آن را به ابعاد شناختی، عاطفی و رفتاری تقسیم می‌کند.

پژوهش‌های پیشین اغلب به صورت مجزا به یکی از ابعاد تأثیر والدین بر تربیت دینی (مانند تأثیر بر انگیزش یا رفتار) پرداخته‌اند. همچنین، برخی تحقیقات نیز به طور کلی به مفهوم تربیت دینی پرداخته‌اند، اما کمتر پژوهشی به صورت جامع و هم‌زمان به بررسی نقش تقوای والدین بر هر سه بعد (بینش، انگیزش و عملکرد) پرداخته است.

این مقاله با تمرکز بر مفهوم خاص «تقوا» و بررسی نقش آن بر هر سه بعد اساسی تربیت دینی، یعنی شناخت (بینش)، احساس (انگیزش) و عمل (عملکرد)، به دنبال پر کردن این شکاف پژوهشی است. این رویکرد یک دیدگاه نظام‌مند و یکپارچه از تأثیر تقوای والدین بر تربیت دینی فرزندان ارائه می‌دهد.

مفهوم شناسی

۱- تقوا:

در لغت: تقوا از «وقایه» به معنای حفظ شیء است، از آن چه به او زیان برساند.^۲ ریشه کلمه تقوا، «وق.ی» (وقی) است که به معنای حفظ کردن، نگه‌داشتن، پرهیز کردن و در پناه قرار گرفتن است. از این رو، تقوا در لغت به معنای خود را در برابر خطر حفظ کردن و حائل قرار دادن است.^۴ در اصطلاح دینی: تقوا در اصطلاح دینی به معنای نگه داشتن خود از گناهان، پرهیز از محرمات الهی، و

^۲. راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، ج ۳، ص ۴۷۹.

^۴. مطهری، ده گفتار، ص ۳.

انجام وظایف و واجبات شرعی است. این واژه در قرآن و روایات به صورت گسترده‌ای به کار رفته و به معنای پرهیزکاری، خداترسی، و زندگی بر اساس اصول و دستورات الهی است. به بیان ساده، تقوا یعنی انسان با آگاهی از حضور خداوند، اعمال و رفتارهای خود را کنترل کند تا از هر آنچه که موجب دوری او از خدا می‌شود، پرهیز کند.

تقوا در اصطلاح یعنی نگهداری نفس از چیزی که موجب گناه شده و گرفتار خشم و غضب الهی می‌شود. برای دستیابی به تقوا و رهایی از خشم و غضب الهی باید از هر آنچه خداوند از آن باز داشته، پرهیز کرده و به هر چه فرمان داده عمل کند.^۵

۲- تربیت دینی:

تربیت در لغت: واژه تربیت از ریشه «ر.ب.و» (ربو) به معنای رشد، فزونی، و پروراندن است. تربیت در لغت به معنای فراهم کردن زمینه برای رشد و شکوفایی استعدادهای درونی است. کلمه دینی نیز به معنای منسوب به دین است. تقوا در اصطلاح: تربیت دینی به فرایندی گفته می‌شود که در آن فرد با اصول، ارزش‌ها، اعتقادات و آداب دین آشنا می‌شود و درونی‌سازی آن‌ها را در شخصیت خود آغاز می‌کند. هدف اصلی تربیت دینی، پرورش فردی است که نه تنها از نظر فکری به دین ایمان دارد، بلکه اعمال و رفتارهای او نیز بر اساس آموزه‌های دینی شکل گرفته و در نهایت به رشد معنوی و قرب الهی منجر می‌شود. تربیت دینی در مفهوم خاص آن یعنی مجموعه تدابیر و اقدامات سنجیده و منظم تربیتی به منظور پرورش و تقویت ایمان و التزام متربیان به باورها، هنجارها، ارزشها احکام دستورات اعمال و مناسک دینی خانواده اولین محیط تعلیم و تربیت و رشد فضایل اخلاقی کودک است و سنگ بنای اخلاق در آنجا نهاده می‌شود که در آن نقش مادر از دیگران پررنگ تر است. اونقش بیشتری در بهداشت سلامت روان رشد و تربیت کودک دارد؛ چرا که نخستین رابطه مستقیم کودک با مادر است بنابراین وظیفه مادر در برابر کودک بیشتر و سنگین تر است^۶

۱- نقش تقوا در تربیت

تربیت انسان از موضوعات مهم هر مکتب به شمار می‌رود و مکتب اسلام نیز عنایت ویژه‌ای به این موضوع دارد، به طوری که خداوند، پیامبران از جمله پیامبر گرامی اسلام را با کتاب تربیت، قرآن کریم فرستاد و امامان معصوم را پس از پیامبر تعیین کرد تا به این امر مهم پرداخته، روش‌های

^۵ پناهیان، تقوا، ص ۳۲

^۶ احمدبن فارس، معجم مقاییس اللغة، ج ۲، ص ۴۸۳

^۷ قاسمی، آموزه های بهداشت و سلامت، ص ۵۶

صحیح و عوامل مهم و مؤثر در تربیت را معرفی کنند. تقوا یکی از مهم ترین عوامل تربیت است که در آیات و روایات، بسیار بر آن تأکید شده است. در ادامه، نخست عرصه‌ی بینش مورد توجه قرار می‌گیرد.

۱-۱ عرصه بینش

بینش به معنای شناخت و معرفت بنیادینی است که فرد نسبت به جهان، خدا، خود و زندگی دارد. این عرصه ریشه‌ی اصلی گرایش‌ها و رفتارهای انسان است. اگر بینش صحیح در ذهن و دل کودک شکل گیرد، دیگر عرصه‌های تربیت نیز در مسیر درست قرار می‌گیرند. والدین باتقوا نخستین آموزگاران بینش دینی هستند و شیوه‌ی زندگی آنان می‌تواند دیدگاه کودک را نسبت به هستی و ایمان شکل دهد. این امر با پرهیز از تظاهر، ریا، و تناقض در رفتار، و نشان دادن دین به عنوان یک راه حل برای زندگی، محقق می‌شود. امام علی (ع) در نامه ۳۱ به امام حسن (ع) می‌فرماید: «...عقلم را از پلیدی‌ها بازداشتم و به دین پایبند بودم و در این میان، تو را به راه راست وادار ساختم». این کلام نشان می‌دهد که اصلاح خود و پایبندی به دین (تقوا)، مقدمه هدایت فرزند است.

۱-۱-۱) تقوای والدین و ایجاد جهان‌بینی توحیدی

کودک از همان سال‌های نخست، نگاه خود به جهان را از رفتار والدین می‌گیرد. اگر والدین در زندگی روزمره همواره یاد خدا را زنده نگه دارند، برای هر رخداد خیر یا شر به خدا توکل کنند، و شکر و صبر را در عمل نشان دهند، کودک به‌طور ناخودآگاه به این باور می‌رسد که جهان تحت اراده‌ی الهی است. چنین بینشی اساس دین‌داری است.

برای نمونه، وقتی والدین پیش از غذا بسم‌الله می‌گویند، هنگام موفقیت شکرگزاری می‌کنند و در مشکلات با صبر و توکل رفتار می‌کنند، کودک جهان را عرصه‌ای می‌بیند که خداوند در همه‌چیز حاضر و ناظر است. این حضور خداوند در زندگی روزمره، ستون اصلی جهان‌بینی توحیدی کودک خواهد بود.

۱-۱-۲) تقوای والدین و انتقال باورهای دینی

باور به خدا، پیامبران، آخرت و ارزش‌های اخلاقی نیازمند تقویت مداوم است. والدین باتقوا با عمل خود این باورها را تثبیت می‌کنند. برای مثال، پایبندی والدین به نماز نه تنها یک فریضه فردی است، بلکه به کودک نشان می‌دهد که رابطه با خداوند مهم‌ترین بخش زندگی است. قرآن کریم در داستان لقمان می‌فرماید: «يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ»^۸؛ برپاداشتن نماز نخستین توصیه‌ی والدین به فرزند در تربیت

^۸ لقمان، آیه ۱۷

۶-۱-۲) نقش والدین در شکل‌دهی گرایش‌های اخلاقی

انگیزش تنها به عبادات فردی محدود نمی‌شود، بلکه شامل گرایش به فضایل اخلاقی نیز هست. وقتی کودک می‌بیند والدینش با تقوا رفتار می‌کنند، دروغ نمی‌گویند، به دیگران کمک می‌کنند و از ظلم پرهیز دارند، دل او به سمت همین فضایل کشیده می‌شود. این گرایش‌ها انگیزه‌ای عمیق برای پیروی از آموزه‌های دینی در آینده خواهد بود.

۷-۱-۲) پیوند عاطفی میان والدین و فرزندان

تقوا سبب می‌شود والدین در رفتار با فرزندان خود، صبور، مهربان و منطقی باشند. این رفتار پیوند عاطفی عمیقی میان والدین و فرزند ایجاد می‌کند. کودک به کسی گوش می‌دهد که دوستش دارد و به او اعتماد کرده است. بنابراین، پیوند عاطفی که بر پایه‌ی تقوا بنا شده باشد، زمینه‌ای برای انتقال انگیزش دینی است. خداوند در آیه ۲۳ سوره اسراء می‌فرماید: «...وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا...» نیکی کردن به والدین، که یک دستور الهی است، زمینه‌ساز یک رابطه عاطفی سالم است که به نوبه خود، باعث سهولت در انتقال مفاهیم دینی می‌شود.

۲-۱-۸) مراقبه و تربیت نفس والدین:

امام علی علیه السلام: «أَيُّهَا النَّاسُ! تَوَلَّوْا مِنْ أَنْفُسِكُمْ تَأْدِيبَهَا، وَاعْدِلُوا بِهَا عَنْ ضَرَاوَةِ عَادَاتِهَا؛ اِي مَرْدَم! بَه تَأْدِيبِ نَفْسِ خَوِيش وَاصْلَاحِ خُودِ بَپرْدَازِید وَ نَفْسِ رَا اَز دَلِیری وَ گَسْتَاخی بَر خُوی هَا وَ عَادَاتِ زَشْتِ بازدارید.^{۳۳} والدین با مراقبه نفس و تقوای خود، به صورت خودکار به یک امام و الگوی انگیزه‌بخش برای فرزندان‌شان تبدیل می‌شوند.

۲-۱-۹) تأثیر تقوا بر کسب رزق حلال:

امام صادق علیه السلام در تأثیر تقوا بر روزی حلال می‌فرمایند: «فَإِنِّي أَوْصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ ضَمَّنَ لِمَنْ اتَّقَاهُ أَنْ يُحَوِّلَهُ عَمَّا يَكْرَهُ إِلَى مَا يُحِبُّ وَيَرْزُقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ لَا يُخْدَعُ عَنْ جَنَّتِهِ وَلَا يُنَالُ مَا عِنْدَهُ إِلَّا بِطَاعَتِهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى؛ مَنْ تَوْصِيَّهِ وَ سَفَارَشِ می‌کنم تو را به تقوی و پرهیزگاری از خدا که خداوند قطعاً ضمانت فرمود، برای آن کس که تقوی داشته باشد که او را از مشکلات و ناراحتی نجات داده و به آنچه دوست می‌دارد برساند و از جاهایی که گمان ندارد روزی بدهد با فریب و خدعه نمی‌توان بهشت را از خدا گرفت و فقط از راه اطاعت می‌توان عنایات او را جلب نمود.^{۳۴} تلاش والدین برای کسب روزی حلال، فضایی از مودت

^{۳۳} نهج البلاغه، ح ۳۵۹، ص ۱۲۶۸

^{۳۴} تفسیر اهل بیت علیهم السلام ج ۱۶، ص ۳۵۴

و آرامش را در خانه ایجاد می‌کند که خود انگیزه‌ای قوی برای فرزندان برای گرایش به سوی پاکی و تقواست.

۳-۱ عرصه عملکرد

پس از عرصه‌های بینش و انگیزش، سومین و مهم‌ترین مرحله در تربیت دینی، عرصه‌ی عملکرد است. عملکرد به معنای بروز عینی و عملی باورها و انگیزه‌های درونی است. اگر والدین بتوانند بینش و انگیزش صحیح را در فرزندان ایجاد کنند اما این دو در عمل و رفتار فرزندان ظهور پیدا نکند، تربیت دینی ناقص خواهد بود. والدین باتقوا در این مرحله نیز نقش اساسی ایفا می‌کنند، زیرا عمل آن‌ها نخستین و تأثیرگذارترین الگوی رفتاری برای فرزندان است. امام علی علیه السلام در نامه ۴۵ می‌فرماید: «... به خدا سوگند که من از دنیای شما، نه طلا اندوخته‌ام و نه ثروت‌های آن را جمع کردم و نه از لباس‌های فاخر پوشیدم.» این کلام، نشان‌دهنده الگوی عملی امام علی علیه السلام در زهد و پرهیزکاری است که می‌تواند به عنوان یک نمونه عینی از تقوا برای فرزندان و پیروانشان باشد. این نوع رفتار، فرزندان را به عملکرد صحیح در امور دینی و دنیوی تشویق می‌کند.

۳-۱-۱ آموزش عملی عبادات

عبادات دینی مهم‌ترین عرصه‌ی عملکرد در تربیت دینی است. والدین باتقوا نه تنها خود به نماز، روزه و دیگر فرایض دینی پایبند هستند، بلکه با عمل خود، این عبادات را به فرزندان می‌آموزند. مشاهده‌ی مداوم نماز خواندن والدین، بیش از هر آموزش نظری در دل کودک تأثیر می‌گذارد. در روایتی از امام صادق علیه السلام آمده است: «... فَمُرُوا صِبْيَانَكُمْ بِالصَّلَاةِ إِذَا كَانُوا بَنِي سَبْعِ سِنِينَ؛ فرزندان خود را از هفت سالگی به نماز امر کنید.^{۲۵} این سفارش تنها یک دستور زبانی نیست، بلکه تأکید بر آموزش عملی و همراهی والدین در انجام عبادات دارد. پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم نیز به صراحت امر به آموزش عملی نماز به فرزندان می‌کنند. این دستور، نشان‌دهنده اهمیت تربیت عملی است.

۳-۱-۲ تربیت عملی در اخلاق اجتماعی

والدین باتقوا می‌دانند که فرزند نه تنها باید عبادت فردی بیاموزد، بلکه باید در عرصه‌ی اجتماعی نیز دیندار باشد. رعایت حقوق دیگران، امانت‌داری، صداقت، گذشت و خدمت به مردم از جمله ارزش‌هایی است که کودک از رفتار والدین یاد می‌گیرد. اگر والدین در روابط اجتماعی خود اهل تقوا باشند، فرزند نیز به‌طور ناخودآگاه همین شیوه را در رفتارهای روزمره‌اش به کار خواهد بست.

^{۲۵} وسائل الشیعه، ج ۴، ص ۱۹

والدین با عمل و با تأنی و آرامش در تعامل با دیگران، اخلاق اجتماعی صحیح را به فرزندانشان می‌آموزند.

۳-۱-۳) هماهنگی گفتار و کردار

از مهم‌ترین ابعاد عملکردی والدین، هماهنگی میان گفتار و رفتار آنان است. والدینی که از دروغ پرهیز می‌کنند، خلف وعده ندارند و عدالت را در عمل رعایت می‌کنند، به فرزندان خود می‌آموزند که دین فقط مجموعه‌ای از سخنان نیست، بلکه راه و رسم زندگی است. در آیه ۲ سوره صف آمده: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ». این آیه، عمل و گفتار را با هم مرتبط می‌داند. والدین باتقوا، با هماهنگ کردن گفتار و کردارشان، به فرزندان می‌آموزند که چگونه در عمل به دین پایبند باشند. قرآن کریم مؤمنان را کسانی معرفی می‌کند که: «يُوفُونَ بِالْعَهْدِ إِذَا عَاهَدُوا؛ هنگامی که پیمان می‌بندند، به آن وفا می‌کنند»^{۲۶} این آموزه تنها در صورتی در فرزند اثر می‌گذارد که والدین در زندگی عملی خود نمونه‌ی آن باشند.

۳-۱-۴) مقابله با آسیب‌ها و انحرافات رفتاری

والدین باتقوا علاوه بر آموزش عملی، نقش پیشگیرانه نیز دارند. آنان با مراقبت از محیط تربیتی فرزند، او را از عوامل انحراف مانند دوستان ناباب، رسانه‌های ناسالم و محیط‌های آلوده دور می‌سازند. همچنین با ایجاد سرگرمی‌های سالم، ورزش، مطالعه و فعالیت‌های اجتماعی، مسیرهای عملی رشد دینی را برای او فراهم می‌کنند. آیه: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا...»^{۲۷} این آیه، بر عملکرد والدین در حفاظت از خانواده در برابر انحرافات و آسیب‌ها تأکید دارد. این حفاظت، یک عمل تربیتی است.

۳-۱-۵) استمرار و پایداری در تربیت عملی

تربیت دینی یک فرایند کوتاه‌مدت نیست، بلکه نیازمند استمرار و مداومت است. والدین باتقوا می‌دانند که تنها با صبر و پیگیری مداوم می‌توان فرزند را در مسیر دین نگه داشت. این استمرار در عمل، سبب می‌شود که آموزه‌های دینی در جان کودک نهادینه شده و بخشی جدایی‌ناپذیر از شخصیت او شود. والدین باتقوا با استمرار و پایداری در عمل به اخلاق نیکو، این مفهوم را به صورت عملی به فرزندان خود منتقل می‌کنند.

۳-۱-۶) تأثیر تقوا بر اهمیت مدارا و رفتار نرم:

^{۲۶} بقره، آیه ۱۷۷

^{۲۷} تحریم، آیه ۶

آیه: «...فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ...»^{۲۸}

این آیه، تأثیر رفتار نرم و ملایم را بر جذب افراد نشان می‌دهد. والدین باتقوا، از این اصل الهی در تربیت عملی فرزندان خود استفاده می‌کنند تا آنها از دین و دستورات آن زده نشوند.

۳-۱-۷) آموزش عملی مسئولیت‌پذیری:

پیامبر اسلام در روایتی فرمودند: «كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ...»^{۲۹} والدین با سپردن مسئولیت‌های کوچک و متناسب به فرزندان و با نظارت صحیح، آنها را به صورت عملی برای پذیرش مسئولیت‌های بزرگ‌تر دینی و اجتماعی تربیت می‌کنند.

نتیجه

تقوای والدین، ستون اصلی تربیت دینی فرزندان است. این تقوا نه تنها در عرصه‌ی فردی، بلکه در عرصه‌ی خانوادگی و اجتماعی اثرگذار است. بررسی سه عرصه‌ی تربیت دینی نشان داد که در عرصه بینش، والدین باتقوا با رفتار و منش خود جهان‌بینی توحیدی، باورهای دینی و هویت ایمانی را در ذهن و قلب فرزندان شکل می‌دهند. در عرصه انگیزش، محبت، عدالت، صداقت و فضای معنوی خانه، میل و گرایش قلبی فرزندان را به سمت ایمان و عبادت تقویت می‌کند. در عرصه عملکرد، والدین با عمل خود، عبادات و اخلاق اجتماعی را به فرزندان می‌آموزند و زمینه‌ی بروز و ظهور ایمان در رفتار عملی آنان را فراهم می‌سازند. بنابراین می‌توان گفت که تقوای والدین نه تنها یک فضیلت فردی، بلکه بنیادی‌ترین اصل در نظام تربیت دینی خانواده است. آینده‌ی نسل‌ها و جامعه‌ی دینی، در گرو پابندی والدین به تقوا و عمل صالح است.

^{۲۸} آل عمران، آیه ۱۵۹

^{۲۹} بحارالانوار، ج ۷۲، ص ۳۷

منابع

قرآن کریم.

نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی.

۱. احمدبن فارس، معجم مقاییس اللغة، قم، مکتب الاعلام اسلامي، بی تا
۲. پناهیان، علیرضا، تقوا، تهران، بیان معنوی، ۱۳۹۵
۳. تمیمی آمدی، عبدالواحد، غرر الحکم و درر الحکم، قم، دارالکتب اسلامیه، ۱۴۱۰
۴. جوادی آملی، عبدالله. تربیت دینی فرزندان. قم: نشر اسراء، ۱۳۸۴.
۵. حرعاملی، محمدبن حسن، وسائل الشیعه، قم، موسسه آل البيت، ۱۳۸۶
۶. راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، تهران؛ انتشارات مرتضوی، چاپ اول، ۱۳۶۹
۷. شیخ صدوق، محمدبن علی، من لایحضر الفقیه، قم، دفتر انتشارات اسلامي، ۱۴۱۲
۸. قاسمی، سلیمان، آموزه های بهداشت و روان باتوجه به سیره پیامبر، قمریال موسسه امام خمینی، ۱۳۸۲
۹. قرشی، سید علی اکبر. اخلاق در قرآن. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامي، ۱۳۷۲.
۱۰. طبرسی، محمدبن فضل، مکارم الاخلاق، قم، الشریف الرضی، ۱۳۷۰
۱۱. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تهران، دارالکتب السلامیه، ۱۴۰۷
۱۲. مطهری، مرتضی. تعلیم و تربیت در اسلام. تهران: صدرا، ۱۳۷۷.
۱۳. مطهری، مرتضی، ده گفتار، قم، انتشارات صدرا، بی تا
۱۴. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، دارالکتب اسلامیه، ۱۴۱۳
۱۵. <https://alvahy.com>
۱۶. <https://elmnet.ir/doc/10605858-51218>
۱۷. <https://hawzah.net/fa/Article/View/99828>
۱۸. <https://ensani.ir/fa/article/138778>
۱۹. <http://pajoohe.ir/Product.aspx?ProductID=43766>